

Libris .RO

George Arion

Cele mai frumoase 100 de interviuri

Copyright © George Arion 2011

Copyright © EDITURA FLACĂRA 2011 pentru prezenta ediție.

Toate drepturile rezervate, inclusiv dreptul de a reproduce fragmente din carte.

EDITURA FLACĂRA

Str. Cpt. Av. Mircea Petre nr. 21, sector 1, București

tel./fax.: 021.317.91.42

www.revistaflacara.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
ARION, GEORGE

Cele mai frumoase 100 de interviuri / George Arion;

EDITURA FLACĂRA, 2011

ISBN: 978-973-7900-77-7

Coperta: ALEXANDRA BARDAN

Redactor: MANUELA ARION

Tehnoredactor: LAURA TIBĂR

Comanda nr. 612 / noiembrie 2011

Bun de tipar: noiembrie 2011

Tipărit FED PRINT

Orice reproducere, totală sau parțială, a acestei lucrări, fără acordul scris al editorului, este strict interzisă și se pedepsește conform Legii dreptului de autor.

George Arion

Cuvânt de întâmpinare

Editoria Flacăra propune cititorilor o colecție din cele mai frumoase interviuri pe care le-a realizat George Arion. Ele au apărut, de-a lungul anilor, în special în revista *Flacăra*, precum și în *D istorie a societății românești contemporane în interviuri* (ediția I - 1999; ediția a II-a - 2004), la Editura Fundației "Pravile Flacăra".

Cele mai frumoase

100

de interviuri

EDITURA
FLACĂRA

CUPRINS

Mircea Albulescu / 9
Ioan Alexandru / 15
Gheorghe Arion / 20
George Astaloș / 29
Nicolae Balotă / 36
Maria Banuș / 43
Eugen Barbu / 47
Sabin Bălașa / 52
Constantin Bălăceanu-Stolnici / 60
Traian Băsescu / 68
Radu Beligan / 76
Ana Blandiana / 83
Emil Botta / 87
Nicolae Breban / 92
Barbu Brezianu / 97
Augustin Buzura / 106
Ion Caramitru / 112
Mircea Cărtărescu / 121
Sergiu Celibidache / 127
Barbu Cioculescu / 132
Șerban Cioculescu / 140
Liviu Ciulei / 150
Emil Constantinescu / 153
Paul Cornea / 155
Radu Cosașu / 165
Octavian Cotescu / 171
Eugen Cristea / 174
Ov. S. Crohmălniceanu / 177
Leonid Dimov / 182
Neagu Djuvara / 188
Ștefan Augustin Doinaș / 199
Josif Constantin Drăgan / 203
Constantin Ticu Dumitrescu / 206
Zoe Dumitrescu-Bușulenga / 215
Dan Grigore / 218
Veronica Gușa de Drăgan / 228
Ion Iliescu / 233
Părintele Ioan Iovan / 241
A. Iosefini / 250
Marcel Iureș / 254
Cezar Ivănescu / 258
Horia Lovinescu / 264
Șerban Lupu / 268
Ovidiu Maitec / 277
Cristian Mandeal / 282
Nicolae Manolescu / 285
Solomon Marcus / 291
Adrian Marino / 295

Mircea Martin / 297
Principesa Margareta și Radu Duda / 302
Pericle Martinescu / 310
Regele Mihai I / 317
Viorica Moisil / 324
Ovidiu Iuliu Moldovan / 330
Romul Munteanu / 336
Ion Niță / 344
Fănuș Neagu / 348
Constantin Noica / 353
Ion Mihai Pacepa / 358
Alexandru Paleologu / 363
Octavian Paler / 368
H.R. Patapievici / 374
Horia Pătrașcu / 382
Amza Pellea / 388
Irina Petrescu / 391
Constantin Piliuță / 397
Andrei Pleșu / 401
Alexandru Philippide / 406
Petru Popescu / 411
Silvia Popovici / 421
Titus Popovici / 426
Marin Preda / 433
Dumitru Prunariu / 438
Dem Rădulescu / 440
Victor Rebengiuc / 443
Monseniorul Robu / 453
Petre Roman / 459
Ștefan Ruha / 468
Sorin Roșca Stănescu / 473
Nichita Stănescu / 483
Valeria Seciu / 488
Eugen Simion / 493
Mircea Horia Simionescu / 500
Dumitru Solomon / 505
Marin Sorescu / 511
Theodor Stolojan / 514
Andrei Șerban / 518
Alex. Ștefănescu / 523
Gheorghe Tomozei / 528
Radu Tudoran / 531
Dumitru Țepeneag / 537
Radu G. Țeposu / 541
Constantin Țoiu / 547
Cristian Țopescu / 552
Lurențiu Ulci / 556
Nicolae Velea / 561
Silvia Voinea / 566
Romulus Vulpescu / 569
Alexandru Zub / 575
George Arion / 580

Respect pentru oameni și cărți

Mircea Albulescu

- *Vă rog, cât e ceasul, Mircea Albulescu?*
- Două.
- *Nu vă e somn?*
- Nu.
- *Nici mie. Și dacă tot ne plimbăm pe faleză, ce-ar fi să-mi acordați în sfârșit interviul pe care tot vrem să-l facem de-atâta vreme?*
- *Cu mare drag. Te ascult.*
- *Cînd v-ați arătat în public pentru prima oară?*
- *La grădiniță. Într-o piesă în care aveam o sarcină de serviciu foarte precisă. De altfel, asta a prefigurat destinul meu de actor. Nu întotdeauna mi-a fost dar să-mi aleg eu ce-aș fi vrut să joc. Dar aș vrea să-ți spun cu sinceritate că un actor nu știe cu exactitate ce să-și dorească să joace într-un anumit moment. Însă, văd că nu notezi nimic.*
- *Vreau să văd cât țin minte din cele ce-mi spuneți. Pe urmă, după ce scriu interviul, am să vi-l arăt. Puteți face orice modificare doriți.*
- *Mă rog, faci cum vrei. Țin însă să-ți atrag atenția că după o experiență de 35 de ani – din care șapte „în ilegalitate”, ca artist amator – am ajuns cât de cât să știu foarte bine ceea ce nu știu!*
- *Vă alintați! Mai ales că anul acesta, în octombrie, împliniți 50 de ani. Mulți înainte!*
- *Mulțumesc. Îți dai seama că în 1944 aveam zece ani. Fac parte dintr-o generație care a fost obligată să probeze realitățile pe care însăși țara și le propunea, fără a avea sentimentul că poartă însemnele unui pilot de încercare. De aceea gândurile mele au fost întotdeauna limpezi, deși în viața mea au fost mai multe începuturi. De pildă, de la școala medie de arhitectură pe care o urmasam m-am convertit la teatru. A fost o vreme cînd făceam propagandă culturală – să nu ne ferim de acest cuvînt, pe care unii l-au tocit – în cadrul unor atenee populare. Eram foarte tînăr. Aveam inconstiența acelor oameni cu o profundă credință că tot ce fac fac bine și că ei sînt inegalabili în ceea ce întreprind în numele unor idealuri curate. Între noi nu exista un spirit competitiv, cu o finalitate de clasament. Singura noastră întrecere era cu noi înșine, în dorința de a pune ceva din ființa noastră la temelie teatrului românesc. A fost cea mai romantică perioadă din viața mea, o epocă în care poate aveam – ba nu, cu siguranță aveam – false credințe în legătură cu arta, inoculate de o anumită politică culturală prea puțin permeabilă la ideea de valoare, dar atît de înaripat n-am mai fost niciodată.*
- *V-ați socotit un ales, un om cu o menire înaltă, care e chemat să spună ceva fundamental semenilor săi?*

– Mărturisesc că atunci nu m-am gândit la menirea meseriei mele, ci m-am gândit egoist, așa cum este însăși tinerețea, la posibilele mele realizări în actorie, căutându-le chiar cu orgoliu. Peste mulți, mulți ani, am început să reflectez asupra muncii pe care o fac și să am chiar unele opinii în legătură cu ea. Dar despre asta vom vorbi, poate, mai târziu.

– *Totuși, ce descoperire importantă ați făcut ca tânăr actor?*

– O descoperire importantă? Da, există una... Însă n-am făcut-o singur, ci cu ajutorul marelui om de teatru care a fost doamna Bulandra. O animatoare a teatrului cum n-am mai întâlnit. Ea spunea că la început trebuie să „strici” cât mai multe roluri. Cu vremea, am ajuns la înțelepciunea ei, că primii 20-25 de ani de carieră nu contează, cu condiția să joci extrem de mult în tinerețe ca să dobândești experiență.

– *Cum pătrundeți în lumea unei piese?*

– Unul din sfaturile profesoarei mele, Aura Buzescu, era acesta: când ți-e greu, când nu poți rezolva o scenă, întoarce-te la text. Pătrund într-un text animat de dorința de a nu-l trăda din punct de vedere ideatic. Pătrund cu mare grijă. Verific întotdeauna cu circumspecție impresiile primei lecturi. Există și nenumărate excepții, care, chiar dacă nu au puterea să anuleze regula, cel puțin îi dau dreptul de viață. Dar trebuie să fiu mai atent cu întrebarea pe care mi-ai pus-o. Niciodată textul nu-l abordez de unul singur, ci sub imperiul ideilor regizorale. Regizorul face spectacolul, e opera lui, receptiv totuși la punctul de vedere personal al actorului. Dar și despre asta vom vorbi, poate, mai târziu.

– *Meseria dumneavoastră se fură? Se învață?*

– Nu sînt cadru didactic și a răspunde la această întrebare îmi este greu, nedorind să-mi fie interpretate vorbele. Dar cred în continuare că meseria noastră „se fură” și că menirea esențială a unui dascăl, a oricărui înaintaș, este să te înarmeze și să-ți șlefuiască acele calități care te fac capabil să răspunzi singur la exigențele colectivului din care faci parte, regizorului și publicului.

– *Înțeleg că vă referiți la o anume stare de lucruri.*

– Îmi pare rău că o anumită experiență generală de teatru se pierde și nu poate fi transmisă. Dar îmi asum riscul de a-i îndemna pe colegii mei mai tineri să dobândească încă de pe băncile școlii o strategie proprie în materializarea cerințelor directorilor de scenă. Un actor care se cunoaște bine poate să ia totul, de fiecare dată, de la capăt, pe cont propriu. Evoluția lui are un caracter ciclic. Există și momente de triumf, dar și altele de scădere, de incertitudini, ele sînt firești și pot fi depășite dacă dincolo de rampă există regizorul de care teatrul are atîta nevoie.

– *Din multe articole pe care le-ați scris am înțeles că vă interesează relația cu publicul.*

– Teatrul e o stare în care concură cele două părți ale sale: una fixă, repetabilă – ceea ce se petrece pe scenă – și alta nedrept de mobilă, care se constituie ad-

hoc, în fiecare seară altfel, și de care nu poți să nu ții seamă – publicul. Da, publicul ascultă în liniște – dar la cîte feluri de liniște ești obligat să te raportezi?

– *Fiind pe scenă, interpretînd un anumit rol, n-ați simțit niciodată ispita de a ieși din lumea piesei respective, de a pătrunde din nou în realitate?*

– Intrăm într-un alt domeniu al discuției noastre. Am să-ți răspund că nu, n-aș dori să pătrund din nou în realitate, pentru simplul motiv că realitatea ca atare nu mă interesează. Sigur, ceea ce spun se cere argumentat. Să zicem că se ciocnesc două mașini. Reacția trecătorilor e promptă, din nevoia de spectacol pe care o simte orice om: încep comentariile, celor care n-au văzut accidentul li se povestește cum s-a petrecut. Dar eu cred că arta nu trebuie să povestească, să nareze ce s-a întîmplat, ci să arate ce s-ar fi putut întîmpla. Nu cred în arta care e istorie – ci în sugestia ei pentru viitor. E o obligație a mea să ofer o șansă societății din care fac parte. Eu nu confund mijloacele mele cu, să zicem, etica, politica și nici măcar cu estetica. Fac artă căutînd să intru în dialog peste rampă cu spectatorul, oferindu-i idei, incitîndu-l să descopere el însuși altele. Acasă, pe stradă sînt o realitate. Dar ceea ce mă deosebește pe mine de ceilalți e tocmai faptul că eu văd realitatea, aceeași realitate, dar o filtrez prin intuiția mea artistică și o urc pe scenă într-un mod care să-i intereseze și pe ceilalți. Evenimentul trece prin conștiința artistului și devine operă de artă.

– *De multă vreme doream să vă-ntreb: de ce v-au interesat atît de mult personajele puternice, care domină întîmplări și oameni?*

– Pentru că cei puternici au tăria să-și asume responsabilități. Dar despre asta vom vorbi, poate, mai târziu.

– *Aș fi tare curios să aflu dacă v-ați simțit vreodată fericit în lumea unei piese. Dacă interpretînd un personaj, nu v-ați surprins zicînd: clipă, rămii, că ești frumoasă!*

– N-am fost fericit în multe piese. Mă bucură însă întrebarea fiindcă ea trădează intuiție. Da, în piese există momente pe care le joci pentru propria ta plăcere. Sînt cadouri pe care singur ți le faci. Din păcate, așa cum ți-am mai spus, astfel de clipe sînt rare.

– *Credeți că dacă s-ar aduna într-un anume loc toate personajele pe care le-ați interpretat dumneavoastră, ar ajunge la o înțelegere astfel încît să spună: iată ce mesaj a dorit să transmită actorul Mircea Albulescu prin intermediul nostru?*

– Sigur că da! Bineînțeles că acest mesaj n-a fost clar în mintea mea de la început. Dar privind peste umăr... nu, nu e de fapt un mesaj, e mai curînd gîndul că nu se poate trăi fără dorința aprigă de a lăsa un semn în urma ta. De aceea cred cel mai mult în muncă. Iar cel mai mult mi-e frică de uitare.

– *Vorbeați mai înainte de hotarul acela magic care desparte pe actori de spectatori. V-ați simțit vreodată tentat să-l treceți?*

– Am avut ocazia. Am jucat într-o piesă în care, la un moment dat, mă adresez direct spectatorilor. Mă uitam drept în ochii lor. Fascinant! Erau o prezență deosebit de reală și am simțit că trăiesc un moment emoționant. Așa se uită probabil arbitrul de box în ring, să-i vadă pe combatanți dacă mai au

privirea ageră și pot continua lupta. Doi oameni se află cot la cot, în fotolii alăturate: dar unuia îi sclipesc ochii de înțelegere, iar celălalt parcă nici nu te vede. De obicei, actorul se încapăținează, vrea să-l facă să priceapă și pe acesta și, supralicitând, ... jocul său se alterează. Da, de pe scenă lumea se vede mult mai limpede.

– *Dar lumea teatrului, a actorilor nu e minunată?*

– Este, n-are cum să nu fie o lume minunată, o lume frumoasă, cu legi proprii, pe care cine nu le respectă n-are cum să mai rămână în cadrul ei. E vorba de niște oameni care, la ora 19:30, își uită bucuriile și necazurile lor pentru a le prelua pe ale celorlalți. Este vorba aici de o anumită generozitate fără de care nu se poate face actorie: aceea de a renunța, fie și pentru câteva ore, la tine însuși. Sigur că în procesul repetițiilor apar și certuri, dar actorii nu țin niciodată supărarea de la lucru. Aduc tot – experiența lor de viață, cultură, sensibilitate și prețuiesc cu prețul maxim munca pe care o fac. Poate că individual nu toți sînt niște caractere, sau nu sînt întotdeauna deosebit de informați sau... Dar ca breaslă sînt o forță de care trebuie să se țină seama. Luată ca grup, colectivele artistice sînt, fără excepție, la înălțimea propriilor lor exigențe, cît și a publicului spectator.

– *E greu de suportat statutul de vedetă?*

– Da. E greu de suportat. N-avem însă cum să ocolim această confuzie care se face între actorul de pe scenă și omul de pe stradă. E un tribut al îndeletnicirii noastre „de vitrină”. Este o popularitate evidentă, care te obligă la o anumită ținută, care poate fi dată sau nu de exemplu. Dacă ești un om prob, civilizată, chiar cel mai rebarbativ intrus îți respectă solitudinea de civil pe stradă. Se-nțelege însă clar că-mi displac profund cei care-și poartă machiajul și după spectacol.

– *Ați spus că vom discuta mai târziu despre relația dumneavoastră cu puterea. Nu credeți că a sosit momentul?*

– ... cu puterea ca atribut jucat pe scenă. Ei bine, această putere nu poate fi jucată în sine (nu mă refer la cea fizică). Ea apare din text, din situațiile imaginate de regizor. Relațiile construite în spectacol indică puterea celorlalte personaje. Atitudinile scenice individuale sau de grup trimit, cu forța talentului realizatorilor peste rampă, senzația de putere.

– *Îmi pare curioasă pasiunea dumneavoastră pentru Bacovia.*

– Eu nu sînt critic literar și nici istoric literar, dar cred că puterea lui Bacovia stă tocmai în totala sa dezarmare față de urbea aceea înglodată în noroi și mizerie, și omenească și naturală.

– *Încă o dată vă spun că mi se pare ciudată această preferință literară a dumneavoastră: pareți un om deosebit de puternic.*

– Vai, dar eu nu sînt puternic! Sînt bîntuit de îndoieli și în legătură cu felul cum ofer, cît și cum recepționez tot ce ține de lumea spiritului meu și a celor ce mă înconjoară. Dar cînd am o idee călăuzitoare sînt puternic. De obicei, am chiar

o fragilitate sufletească și sînt ușor de rănit, și poate de aceea mi-am făurit o platoșă, fiindcă știu dintr-o veche experiență că rănilor se vindecă greu.

– *Mi-ați putea oferi o imagine generală asupra teatrului românesc?*

– Am o mare credință în forța teatrului românesc. Îmi asum răspunderea de a susține acest lucru, deși nu pot s-o justific, necunoscînd multe spectacole din provincie. De altfel, nici o credință nu se justifică. Teatrul bucureștean nu e teatrul românesc. Capitala teatrului românesc e de fiecare dată acolo unde e cel mai bun spectacol din țară. Și s-a dovedit că a fost și poate fi pretutindeni.

– *Credeți că există o problemă a teatrului?*

– Nu, nu cred că există o problemă a teatrului, mai problemă decît problemele care pot apărea în oricare alt domeniu de activitate, fie în cultură, industrie, agricultură ori în oricare alt front al muncii noastre. Dar asta nu înseamnă că „problema” nu poate apărea în orice clipă. Teatrul este un joc foarte serios, la fel de serios ca viața, și după cum bine știi... jocul greșea așteaptă. Pierderea calității se poate produce nebănuit de rapid, recuperarea ei cerînd ani mulți de trudă și talent. Iată de ce cred eu că trebuie să fim foarte atenți cu felul în care ne trăim viața teatrului nostru. Fără îndoială, teatrul românesc dispune de forțe colosale care, prin realizările lor de excepție, influențează hotărîtor valoarea medie a teatrului european. La o oră atît de tîrzie a convorbirii noastre, mă tem să dau exemplele care, firește, s-ar impune, deoarece nu mi-aș ierta dacă aș omite măcar un singur nume. Dar să revin. Cred cu tărie că valoarea, în sensul cel mai propriu și mai complet al acestei noțiuni, trebuie prețuită în primul rînd apărînd-o de nerăbdarea rezultatelor imediate, de confortul mediocrității care promite cu perfidie că nu va pune probleme. Cred că o mișcare teatrală atît de puternică și diversă cum este teatrul românesc este capabilă să-nfrunte orice dificultăți, fie ele subiective sau obiective. Dacă stau să mă gîndesc mai bine, problema teatrului românesc este poate tocmai faptul că nu i se oferă ocazia mai deplină și mult mai la obiect de a aborda toate ideile care ne frămîntă în această epocă. Dar cred cu tărie că abordînd cu maximum de răspundere propriile noastre probleme – și prin arta teatrului – contribuim și noi la rezolvarea preocupărilor generale de mai bine ale lumii contemporane.

– *Aveți sentimentul că tot ce-ați făcut ca artist a avut o influență asupra oamenilor, asupra evenimentelor?*

– Da. Întrebarea e bine pusă. Cred în capacitatea de a influența a artei. După cum cred, mai mult sau mai puțin, în faptul că arta face educație. Educația are mijloace specifice care acționează potrivit altor legi decît cele ale artei. Artă înrîurește pe căile sensibilității. De fapt, ea îi poate influența, dacă stăm să ne gîndim bine, numai pe cei influențabili. Calitatea și disponibilitatea de a se lăsa influențat dau adevărata măsură a nivelului cultural al unei generații de spectatori.

– *Cum vă împăcați cu secolul în care, iată, ați trăit o jumătate de veac?*

– E un secol care a găsit un *modus vivendi* interesant, pe care îl copiez eu însumi. De milenii se știe că pentru a scăpa de spaimă cel mai simplu e să te apropii de ea. Acest secol și-a dat mâna cu moartea și se privesc ochi în ochi. E o mare idee! Iar despre mîntea omului, care devine tot mai puțin controlabilă, cred că ar trebui să-și ridice staturile și să privească și ea ceea ce vede secolul XX în fața lui. Primejdiile nu sînt sloganuri politice și nici false îngrijorări. Ele sînt cit se poate de reale. Poate că e o metodă de salvare, aceea de a speria spaimele fluturîndu-le imaginea dispariției lor odată cu dispariția noastră.

– Spune-ați că ați adoptat un anume *modus vivendi*? Care ar fi el?

– Fără să mă sperii de moarte, o cultiv. Dar s-a făcut dimineață. Despre asta îți propun să discutăm altă dată.

(1984)

Ioan Alexandru

– Ioan Alexandru, ce mai reprezintă azi pentru dumneavoastră satul din Transilvania în care v-ați născut?

– Există o evoluție în sentimentul meu față de satul în care m-am născut. Mă interesează tot mai mult oamenii pe care i-am cunoscut de copil, să-i cercetez istoric, persoană cu persoană. Cînd eram mic mă interesau hora, obiceiurile, caracterul mai general al satului. Mă interesau mai puțin oamenii ca persoane. Acum încep să văd satul istoric în corelația lui cu alte sate din Transilvania. Sunt bucuros să descopăr că este un sat de peste un mileniu vechime, că prin pădurea din apropiere trecea drumul lui Traian de la Napoca la Prolissum, a cărui linie este păstrată și astăzi. Aici, în împrejurimi, a fost cetatea lui Gelu, de aici se trage Bărnuțiu. Neamurile lui Horia din Munții Apuseni se întind pînă prin satele noastre.

– Dacă n-ați fi cunoscut acest ținut, poezia dumneavoastră ar fi arătat altfel?

– Asta e clar, despre cele de acasă e cel mai greu să vorbești și acest greu trebuie să-l biruie poezia. Pe mine aceste locuri m-au format definitiv, dacă este adevărat că anii copilăriei sunt hotărîtori în formație, iar anii maturității nu sunt decît reveniri la acele clipe cînd se naște graiul și se iau de pe buzele moșilor cuvintele.

– Ce ați învățat în Transilvania, ceva care credeți că n-ați fi învățat în nici un alt colț al lumii?

– Graiul meu este impregnat de spiritualitatea țăranilor, de seriozitatea lor, pe care cu greu am mai întîlnit-o în altă parte. Transilvania este o matcă de oameni statornici, cu o experiență tradițională care le dă caracter și măreție chiar atunci cînd viețuiesc modest, aproape de sărăcie. Oameni simpli și modești știu cîntări pe care le-am auzit și în care se revelează tot Bizanțul, amintind legăturile arhaice cu acesta. Noi aveam în Transilvania, prin anul 1000, o mînaștire, Peri, care avea legături cu patriarhia Constantinopolului. Această legătură (pentru că Imperiul Bizantin moștenește pe cel Roman) este tot o continuitate în latinitate și în aceeași patrie a poporului nostru. Moștenim pe drept, prin limbă și spirit, Imperiul Roman și pe cel Bizantin.

– Vorbiți adeseori despre latinitatea poporului român.

– Mă interesează în mod firesc latinitatea poporului nostru. Asemănările profunde de caracter, înalta moralitate, cultul față de familie, atît de înrădăcinat în Transilvania este, cercetînd istoria, adînc în poporul roman, prin care cred eu că am dobîndit acest statornic sentiment față de Patrie și pe care popoarele celelalte din vechime nu-l aveau. Romanii sunt marii patrioți care știau să-și subordoneze individualitatea simțului generozității față de rînduiala unei